

štva, odnosno ekološke udruge kao pokazatelj razvijenosti civilnoga društva u Hrvatskoj. Autori polaze od opće razine prikaza globalnih ekoloških pokreta, preko povijesnoga pregleda ekoloških pokreta u našoj zemlji, a u konačnici se dotiču položaja i utjecaja ekoloških udruga u Hrvatskoj, uzimajući u razmatranje zadnjih 10-ak godina.

Naime, zbog višedesetljetnoga komunističkog režima, ali i negativnoga stava demokratske države spram civilnoga društva, tek se od 2000. godine može pratiti njegov zamjetniji razvoj, pa tako i razvoj ekoloških udruga, konstatiraju Šimleša i Branilović. Potanko analiziraju odnos države prema ekološkim organizacijama, uključujući politički, ekonomski, porezni okvir, uzimajući u obzir i rasprostranjenost ekoloških udruga u Republici Hrvatskoj. Raspravljaju o resursima, suradnji i tipologiji ekoloških udruga te iscrpno razlažu i zaokružuju prikaz stanja ekoloških udruga kao važnoga segmenta civilnoga društva Republike Hrvatske.

Zaključujući kako naša zemlja, na žalost, ne odstupa mnogo od ostalih tranzicijskih zemalja, autori optimistično procjenjuju kako su očigledni pomaci naposljetku, osobito u zadnjih nekoliko godina.

Integralna održivost i održivi razvoj postavljaju se kao jedina alternativa "bolesti rasta pošto-poto" i jedini put kojim se može postići "razvoj sposoban za budućnost". Pristup koji je ponuđen čitateljima ove knjige svakako nije stranputica, ne može dovesti do negativnih posljedica za okoliš, društvo, ekološke udruge, ali ni za "običnoga" pojedinca i njegovu svakodnevnicu. Vrlo je korisno biti obaviješten, osobito ako je riječ o temi s one "druge strane medalje", koja rasvjetljuje zablude

modernoga postkapitalističkog društva. Upravo zbog toga ova je knjiga pogodno znanstveno, stručno, ali i informativno štivo, prijeko potrebno našem ionako siromašnom znanju o održivom razvoju kao mogućnosti boljega življenja.

Anita Bušljeta

NACIJA I NACIONALIZAM U HRVATSKOJ POVIJESNOJ TRADICIJI

Tihomir Cipek, Josip Vrandečić (ur.)

Alinea, Zagreb, 2007., 336 str.

Knjiga "Nacija i nacionalizam u hrvatskoj povijesnoj tradiciji" nastala je kao zbornik radova izloženih na Drugom kongresu hrvatskih povjesničarki i povjesničara održanom u Puli 2004. godine.

Kao većina zbornika radova više autora, tako ni ovaj koji tematizira pojmove nacije i nacionalizma ne daje sustavan prikaz tematike, ali joj pristupa s različitih strana i daje uvid u višegodišnja nastojanja intelektualaca i njihova shvaćanja potrebe da se i na ovim prostorima usvoje tekovine modernih zapadnih zemalja. Nacionalizam kao politička ideologija u svojim začecima nastaje kao pokret domoljublja, a ne mržnje prema trećemu, te ide ruku pod ruku s demokratizacijom društva preko zahtjeva o jednakopravnosti svakoga pripadnika nacije.

Uz definiciju nacije kao zamišljene zajednice kojoj su uvjetovani zajednički osjećaj pripadnosti i zajednička, najčešće mitska, prošlost, a ne jezik, kultura, običaji i/ili prostor obitavanja, zbornik daje uvid u postupno jačanje te povezanosti na ovim prostorima.

Tema nacije i nacionalizma danas je (u doba globalizacije) aktualnija nego ikada. Pogrešno se suverenost nacije suprot-

stavlja globalnim integracijama (gospodarskim, vojnim pa i političkim). Još je veća pogreška shvaćati nacionalizam kao negativan odjek na neke globalizacijske procese. Razvidno je da članice Europske unije nisu izgubile svoje nacionalne atribute niti su ih se morale odreći zbog skladnoga suživota. I dalje je u politici vodilja prije svega nacionalni interes.

Dok se u zapadnoeuropskim zemljama, po modelu političkoga nacionalizma, nacija pojavljuje tek poslije moderne države (čime ta država kao domovina određene nacije postaje nacionalna država), na srednjoeuropskim prostorima moderna država prethodi svijesti o naciji, kao i borbi za nacionalnu integraciju.

Na pragu je tih misli i članak Tihomira Cipeka *Nacija kao izvor političkog legitimiteta*, koji nas temeljitim, sadržajnim prikazom uvodi u razliku između etničke zajednice kao preteče i nacije kao izmijenjenoga, evoluiranoga nasljednika istoga korpusa. U suvremenoj znanosti i demokratskoj javnosti pojam nacionalizma shvaća se kao neprijatelj demokracije. No u 18. st. nije bio tako shvaćen. Naprotiv, smatrao se temeljem demokracije. Prijepori oko pojma nacionalizma ne postoje samo u vrednovanju nego i u datiranju. Najčešći razlog nesporazuma proizlazi iz različita vrednovanja pojmovna nacionalizma i nacije.

Prva upotreba pojma nacionalizma (spis iz 1774. godine J. G. Herdera) te njegova primjena od sredine 19. st. u svakodnevnom govoru upućuju na nacionalizam kao moderan fenomen, uz naznaku da su i prije njegove pojave postojali drugi, stariji, tipovi kolektivnih veza.

Prema Lembergovoj definiciji, nacionalizam se (kao integracija utemeljena na

jednakosti jezika, podrijetla, kulture ili podređenosti istoj državnoj vlasti) najčešće određuje kao ideologija i politički pokret, gdje središte njihova vrijednosnoga sustava čine oblikovanje nacije i stvaranje samostalnih nacionalnih država.

Nacija ne postoji oduvijek. Ona iziskuje subjektivan osjećaj pripadnosti i objektivnu osnovu. Nastoji se očuvati vlastiti značaj različitim oblicima svakodnevnih komunikacija i kolektivnih rituala. Upravo je pretpostavka za oblikovanje nacije u mitu o zajedničkom podrijetlu i povišenom početku.

Tip nacionalizma karakterističan za srednjoeuropske nacije jest risorgimento ili preporodni nacionalizam, kojemu je osnovni cilj stvaranje nacionalne države. Integraciju hrvatskoga naroda u modernu naciju potaknuo je upravo preporodni nacionalizam utemeljen na liberalnim idejama. Njegova je zadaća širiti ideale Francuske revolucije (sloboda, bratstvo i jednakost), koja je i glavni izvor nacionalističke aspiracije. Zadaća nacionalista 19. st. nije bila izgradnja nacije, nego njezino buđenje ili preporod. Prema liberalnoj ideologiji, temeljna je teza da se pojedinac rađa slobodan, iz čega proizlazi da je i nacija izvorno slobodna.

Politička revolucija u Francuskoj i industrijska revolucija u Engleskoj početak su ubrzanih političkih, ekonomskih i društvenih promjena. Nestanak staleških veza otvara prostor za odanost, lojalnost naciji, a nacionalizam kao takav obećava novi oblik vladavine čiji je politički poredak utemeljen na volji nacije. Iz toga proizlazi i bit nacionalističke ideologije 19. st., koji gleda na sustav vladanja što ga prihvaća nacija te na politički poredak koji je oblikovan i djelatan u interesu nacije. Za formiranje moderne nacije temeljna je politička reprezentacija, a parlamentarizam i konstitucionalizam postaju osnovne ideje preporodnoga nacionalizma. Preporodni nacionalizam sadržava glavna liberalno-demokratska načela. Demokracije su nacionalnim načelima oblikovale osjećaj kolek-

ktivnog identiteta i solidarnosti, dok su na liberalnim načelima sagradile institucionalne temelje slobodna razvoja pojedinca i manjine.

Nikša Stančić u prilogu pod nazivom *Između političkog nacionalizma i etnonacionalizma: od hrvatske staleške "nacije" (natio croatica) do hrvatskoga "političkog naroda"* daje nam uvid u probleme definiranja hrvatske nacije u sastavu Habsburške Monarhije bez postojanja vlastitih državnih institucija.

U članku *Tajni sporazum Hotela Lambert s Hrvatskom narodnom strankom u svjetlu izvojeća Franje Zacha (1844.)* Piotr Žurek prikazuje svjesnost Hrvatske narodne stranke o potrebi političkoga savezništva. Saveznika su pronašli u organizaciji poljske aristokratske emigracije pod nazivom *Hotel Lambert*, pa i uz cijenu kompromisa koji bi značio odustajanje i od nekih temeljnih zahtjeva za pronalaskom samostalnih rješenja i približavanje srpskim krugovima.

U svom radu *Politizacija, kulturne razlike i racionalnost jezično-nacionalnog zahtjeva: primjer Dalmacije u revolucionarnoj 1848/49 godini* Konrad Clewing iznosi jezične i kulturne razlike kao prvi problem integracije na području Dalmacije. Nerealizirane zahtjeve za vlastitim službenim jezikom u institucijama vlasti smatralo se zaprekom daljnjoj društvenoj modernizaciji i cjelokupnom regionalnom razvitku.

Dinko Šokčević u svom djelu *Svjesno mijenjanje slike Mađara u dijelu hrvatskog tiska kao dio dobro smišljene taktike u politici "novoga kursa" prije i nakon Riječke rezolucije* iznosi teoriju "zavjere" dijela hrvatskih medija. Uspoređujući novinske napise iz 1903. i one iz 1905. godine, uočava nagli zaokret u prikazivanju Mađara. Razloge pronalazi

u ispolitiziranosti hrvatskih medija i većoj političkoj prihvatljivosti vezanja rješavanja hrvatskoga pitanja uz Mađare. Politika novoga kursa kao najvažnija sastavnica suradnje s Mađarima i potencijalno rješenje aktualnih političkih i državnopravnih problema na hrvatskom prostoru za hrvatske su prilike obilježile početak 20. st. Riječ je o velikom obratu koji je popraćen u tadašnjem hrvatskom tisku te dokaz razvijenosti političke komunikacije u kojem se hrvatsko novinstvo pokazalo na zavidnoj razini.

Sve veća opasnost od austrijsko-njemačkog imperijalizma bila je naznaka za potrebnu suradnju Hrvata, Mađara i Talijana. Hrvatsko novinstvo tu je odigralo važnu ulogu u svjesnom mijenjanju slike o Mađarima. Njihova su nastojanja bila ugasiti negativne stereotipe o prošlosti Mađara, upućujući na prilike iz 1848., koje su tada bile aktualne. Naglašava se sveprisutni austrijski centralizam i navode se primjeri koji potvrđuju tezu pozitivnih odnosa u zajedničkoj hrvatsko-mađarskoj povijesti. Članci su bili namijenjeni prije svega hrvatskom čitateljstvu, ali zbog razvoja dobrosusjedskih odnosa dolazi do obostrane suradnje na mnogim područjima. Tu je bio zamjetan utjecaj medija, koji je (ne)izravno potaknuo kulturnu suradnju. Pokušaji svjesnoga mijenjanja slike Mađara vide se u objavi članaka koji dobivaju još veće značenje zbog političke težine samih autora. Uspjesi objavljenih članaka očitovali su se u sve većoj prisutnosti i u mađarskim novinama.

Prilike i promjene koje su slijedile kao rezultat politike novoga kursa upućivale su na dobar put k ostvarenju zacrtanih ciljeva. No u promijenjenim političkim okolnostima bilo je pitanje vremena kada će nastupiti novi problemi koji će se nazirati i u postupnoj rezerviranosti novina koje su branile sada već krhki hrvatsko-mađarski savez.

Naravno, ne treba zanemariti ni zastupljenost novina koje kritički nastupaju spram mađarske politike. Njihova uloga

bila je usmjerena ka kreiranju negativnoga raspoloženja. Sve mogućnosti i prilike koje su bile aktualne bile su ujedno i prikazane u negativnom kontekstu. Sve to upućuje na sve veću ulogu i važnost novinstva u oblikovanju javnoga mišljenja te na njihovu sposobnost utjecaja, i to na samome početku 20. st.

U studiji *Protuintegracijski sadržaj hrvatskih povijesnih regionalizama* Josip Vrandečić oslikava istarski, dalmatinski i riječki otpor hrvatskoj nacionalnoj integraciji u 19. st. i pokušaj traženja rješenja pod okriljem Italije.

Marko Trogrlić u članku *Četiri faze političkog djelovanja* Jurja Biankinija prikazuje politički život ovoga znamenitog hrvatskog političara i novinara iz Dalmacije i razlaže ga u četiri faze s obzirom na njegove temeljne političke stavove.

Studija Aleksandra Jakira *O nekim aspektima procesa oblikovanja nacionalnih identiteta na primjeru Dalmacije između dva svjetska rata* govori o razlozima nemogućnosti jugoslavenskoga nacionalizma da na području Dalmacije zamijeni hrvatski, pa i srpski, identitet.

Nevio Šetić u članku *Istarske teme u prepisci Rački – Strossmayer* analizira hrvatsko društvo u Istri na temelju podrobnih pisama Josipa Jurja Strossmayera i Franje Račkog, punih dobro primijećenih detalja, promišljanja i statističkih popisa.

Darko Dukovski u svom djelu *Istra 20. stoljeća: promjene identiteta – nacionalni sukobi i tolerancija* govori o utjecaju integracijskih zahtjeva na istom životnom području, u kratkom vremenu, u sklopu Austro-Ugarske, Kraljevine Italije, SFRJ i Hrvatske na hrvatski identitet i hrvatsku kulturnu tradiciju.

U članku *Hrvatski nacionalni interesi na Konferenciji mira u Parizu 1919. godine* Livia Kardum prenosi probleme s kojima se jugoslavensko izaslanstvo vlade u Beogradu s Nikolom Pašićem na čelu susretalo na spomenutoj konferenciji. Razjedinenost izaslanstva na nacionalnoj osnovi, nesloga stavova i mala spremnost na kompromis u još su teži položaj stavljale zalaganje i za hrvatske nacionalne interese i za interese zajedničke države. Borba za hrvatske nacionalne interese dobiva sve jače značenje zbog sve jačeg antagonizma unutar jugoslavenske delegacije na Mirovnoj konferenciji u Parizu. Neobičan sastav jugoslavenske delegacije, gdje na čelu nije bio predsjednik vlade, nije umanjivao njezino značenje, ali se vidjelo sve veće sputavanje njezina samostalnoga djelovanja, jer se uvijek moralo voditi računa o vladi u Beogradu. Sam sastav delegacije vodio je podjelama u pogledu načela na kojima su se trebala temeljiti jugoslavenska teritorijalna potraživanja. Sukobi oko načela kojima bi se predlagale granice bili su pokazatelj različita intenziteta u obrani jugoslavenskih granica te uskih interesa koji su imali prednost pred općim interesom nove jugoslavenske države. Marginaliziranje rada Ministarstva vanjskih poslova bila je jasna naznaka da sve odluke (pravo na kreiranje vanjske politike, pravo na političko odlučivanje) ovise o vladi u Beogradu. Svaki pokušaj obrane hrvatskih nacionalnih interesa kočila je srpska strana, uz raznorazna obrazloženja koja su imala uvijek isti ishod; ili se trebalo suzdržavati od kategoričkih izjava koje bi mogle bezrezervno vezivati ruke vlade ili je trebalo čekati prigodniji trenutak.

Branka Boban, uspoređujući *Stjepana Radića i Vladka Mačeka* te njihovo političko djelovanje i stajališta o svim važnijim pitanjima u tim, za hrvatski integracionalizam teškim, vremenima, dolazi do zaključka da su velike razlike uzrokovane ne samo osobnostima ove dvojice nego i odgovorima na dnevopolitička događanja.

U studiji *Planinski ljudi, ravničarski ljudi: Prostor i etnografska reprezentacija* Karl

Kaser analizira različite stereotipe o "dinarskom" i "ravničarskom" čovjeku s Balkanskoga poluotoka na temelju znanstvenog opusa Jovana Cvijića i Dinka Tomašića.

Ivo Rendić-Miočević u prilogu *Transgeneracijski prijenosi i oblikovanje hrvatskog naroda: Primjer goransko-dalmatinski i kvarnerski uspoređuje civilizacijska obilježja* (položaj, gospodarstvo, kulturu, govor, običaje...) dalmatinskoga patrijarhalnog i otvorenoga kvarnerskog društva kao sastavnice hrvatskoga nacionalizma. Ujedno na mnogim primjerima objašnjava transgeneracijski prijenos običaja i vjerovanja.

Što je nacija ustaškim intelektualcima? Višeslava Aralice donosi pregled misli intelektualaca, podržavatelja ustaškog režima, o naciji i državi, seljačkom narodu, jeziku, krvnom podrijetlu i rasi.

Petnaest radova domaćih i stranih autora u šest cjelina: Od etničke zajednice prema naciji, Liberalni nacionalizam, Zastvaranje hrvatskoga nacionalnog kruga u Dalmaciji, Hrvatsvo na istarskom rubu, Nacionalno ispred liberalnog, Geografske i organicističke pretpostavke nacionalnog; sadržaj je ovog zbornika koji je dao velik doprinos u prikupljanju teorija o hrvatskoj naciji i nacionalizmu. U vremenu kada je glavni cilj hrvatske nacije – stvaranje vlastite države – već ostvaren, petnaestak intelektualaca – povjesničara, politologa, sociologa, slavista, raznih teoretičara – *sine ira et studio* izložilo je svoja promišljanja o naciji, njezinoj definiciji, ciljevima, razlozima nastanka, vrstama nacionalizama i njegovim povijesnim oblicima. Time su pridonijeli okupljanju najvažnijih misli i teorija o nastanku hrvatske nacije, i to prije svega u odnosu na slične procese u njezinu okruženju.

Kristijan Sedak

Daniela Angelina Jelinčić ABECEDA KULTURNOG TURIZMA

Meandarmedia, Biblioteka Intermedia, knjiga 26, Zagreb, 2008., 347 str.

Abeceda kulturnog turizma autorice Danièle Angeline Jelinčić može se istodobno predstaviti kao knjiga za širu javnost, zatim kao priručnik za studente turističkih usmjerenja, ali i kao knjiga za sve one koji se bave ili žele baviti kulturnim turizmom. Ukratko, riječ je o prvoj knjizi koja na jednom mjestu znanstveno objedinjuje teoriju, postavu različitih disciplina koje se bave kulturnim turizmom, razmatra kategorije putnika i njihovu motiviranost za taj oblik turizma te istodobno vrlo detaljno prikazuje međunarodne institucije, fondove i programe koji su uključeni u kulturni turizam. Autorica ističe i ulogu države u kulturnom turizmu te analizira kulturno-turistički sektor u Europi i Hrvatskoj.

Knjiga je podijeljena na osam poglavlja i deveto poglavlje u kojem autorica iznosi zaključke i preporuke za razvoj kulturnoga turizma te izdvaja prednosti, nedostatke, mogućnosti, opasnosti i kriterije održivosti kulturnoga turizma u Republici Hrvatskoj.

Abeceda kulturnog turizma osvjetljuje razvoj turizma u zadnjim desetljećima 20. stoljeća, izdvaja sve jači trend razvoja kulturnoga turizma, definira i vrlo detaljno objašnjava osnove kulturnoga turizma (od definicije do različitih teorijskih pristupa). Tako se obrađuju pojmovi poput kulture, turizma, kulturnog, kreativnog i hobističkoga turizma te se sintetiziraju rezultati dosadašnjih istraživanja.

Opis rada međunarodnih organizacija u kulturnom turizmu autorica iznosi u trećem poglavlju, koje je poslužilo kao osnova za analizu uloge države u kulturnom turizmu u četvrtom poglavlju. Iscr-